

درس چهارم

در این درس به روند ظهور شعر فارسی (دری) می‌پردازیم:

ظهور شعر فارسی (دری):

هرگز نمی‌توان هویت اولین شاعر و یا قومی را که شعر سروده، مشخص کرد؛ چراکه می‌توان قدمت شعر را به قدمت زبان، و قدمت زبان را به قدمت خلقت انسان دانست؛ به همین دلیل اولین شعر را به حضرت آدم (ع) نسبت داده‌اند. همه ملت‌ها اعم از بدوی و متمدن، از ابتدای خلقت تا کنون کمابیش آرمان‌ها، آرزوها، شادی‌ها، غم‌ها، عواطف و احساسات خود را به زبان شعر عرضه کرده‌اند.

در میان قوم ایرانی نیز پس از دوره اسلامی و رسمیت یافتن زبان دری، نمی‌توان به طور قطع و یقین اولین شاعر را معرفی کرد؛ اما از مجموع آثار به جای مانده در کتابهای تاریخی و آثار عربی و فارسی شاید بتوان به اولین اشعار مکتوب دری اشاره کرد.

محققان اولین شعر فارسی را به بهرام گور پادشاه ساسانی (زمان حکومت ۴۲۰-۴۳۸م.) نسبت داده‌اند. از این شعر روایات متعددی وجود دارد که شمس قیس رازی آن را اینگونه روایت کرده است:

منم آن پیل دمان و منم آن شیر یله نام من بهرام گور و کنیتم بوجبله

یعنی: شاعر خودش را توصیف می‌کند و می‌گوید من در بزرگی شبیه فیل و در شجاعت شبیه شیر هستم، اسم من بهرام گور و فامیل من بوجبله است.

قطعه دیگر مربوط به وقایع سال ۱۰۸ هجری و سروده مردم خراسان در مذمت ابو منذر اسد عبد الله القسری است که چون به ختلان لشکر کشید و با خاقان ترک جنگید و از وی شکست خورد و به بلخ فرار کرد، اهل خراسان درباره وی ابیاتی سرودند و کودکان بلخ در کوچه می‌خواندند:

از ختلان آمذیه به رو تباه آمذیه

آبار باز آمذیه خشک و نزار آمذیه

یعنی: ای ابو منذر که از ختلان آمدید با روی تباه آمدی و با خودت آواری آوردی در حالی که تو خشک و لاغر هستی.

سروده زیر نیز از ابو الینبغی، شاعر معاصر یحیی برمکی (متوفی ۵۳۰هـ.) درباره سمرقند است:

سمرقند کندمند بدینت کی افکند

از شاش ته بهی همیشه به خهی

یعنی: ای سمرقند خراب و ویرانه! چه کسی تو را به این حال افکنده؟ تو از چاچ
بهتر هستی، همیشه بهتر، «آفرین».

قطعه‌ای دیگر مربوط به عهد خسرو پرویز از همه نمونه‌های دیگر قدیم‌تر و از
خسروانیات باربد، و بر وزن هجایی است:

قیصر ماه ماند و خاقان خرشید

ان من خدای ابر ماند کامغاران

کخاذه ماه بوشد، کخاذه خرشید

یعنی: قیصر به ماه می‌ماند و خاقان به خورشید، و مولای من به ابری کامکار
می‌ماند که خواهد ماه را بپوشد، که خواهد خورشید را بپوشد.